

Gilbert K. Česterton

PARČE KREDE

Sećam se jednog divnog jutra, plavetnog i srebrnog, kada sam teška srca prekinuo svoje uobičajeno letnje lenčarenje, natukao šešir, uzeo palicu i stavio u džep šest kreda jarkih boja. Onda sam otišao u kuhinju (koja je, kao i cela kuća, pripadala poštenoj i razumnoj ženi u jednom selu u Saseksu), i upitao gazdaricu ima li pakpapira. Imala ga je u velikoj količini ali je pogrešno shvatala njegovu namenu. Činilo joj se da ukoliko nekome treba pakpapir, onda taj njime želi da zapakuje paket, mada meni tako nešto nije bilo ni na kraj pameti. Hvalila mi je kvalitet papira, njegovu čvrstinu i izdržljivost. Objasnio sam joj da nameravam da ga koristim za crtanje te da ne mora uopšte biti odveć čvrst, već mi je važnije da ima površinu odgovarajuće glatkosti, što je potpuno nevažna osobina za pakete. Kada je domaćica shvatila šta želim, ponudila mi je obilje hartije za pisanje, očigledno pretpostavljajući da pišem i rišem na starom pakpapiru zbog svoje štedljivosti.

Zatim sam pokušao da joj objasnim prilično tananu nijansu, da je ono što volim ne toliko sam pakpapir koliko njegova smeđa boja, koja vuče na nijanse braon boje oktobarskih šuma, ili piva, ili tresetišta na severu. Smeđi papir oličava praskozorje stvaralačkih muka, i nakon nekoliko poteza kredom svetle boje, na njemu zavrcaju zlatne iskre, poteče krvavi purpur, zatalasa se smaragdno more, – poput jarosnih zvezdica iz božanskog mraka. Sve sam ovo usput rekao starici, stavljajući u džep papir zajedno sa kredama i još nekim sitnicama. Nadam se da je svako od vas već primetio kako drevne i poetične stvarčice nosimo u džepu – perorez, na primer, naše prvo oruđe, preteču mača. Jednom sam planirao da napišem pesmu o sadržaju svojih džepova. Uvideo sam, ipak, da bi bila suviše dugačka, a vreme dugačkih epova je nepovratno za nama.

Noseći palicu, nož, krede i smeđi papir, obreo sam se u divnom brežuljkastom predelu. Verući se preko njegovih padina, mislio sam kako one najbolje izražavaju osobine Engleske, jer su istovremeno i meke i oštre. Glatke su kao najbolji zaprežni konji ili kao brezova kora, i nasuprot našim klimavim i strogim teorijama, dokazuju da su moćni – milostivi. Kružeci pogledom, video sam kućice ututkane u pitomom predelu, ali istovremeno se tu krila i nezamisliva snaga, moćna kao zemljotres. Sela u ogromnoj dolini bila su očigledno vekovima bezbedna, mada se nad njima uzdizao moćni predeo, koji kao da je svaki čas mogao da ih zbriše, kao kakav ogromni talas.

Obilazio sam busenje jedno za drugim, tražeći mesto gde da sednem i počnem da crtam. Nemojte samo da mislite da sam hteo da pravim skice iz prirode. Imao sam nameru da prikažem đavole i anđele, i drevne slepe bogove koje je čovek od iskona poštovao, dok je pravda još bila u osvit, i svetitelje u purpurnim haljinama, i smaragdna mora, kao i sve druge svete i čudovišne simbole koji ispadaju tako dobro kada ih crtaš jarkim kredama na pakpapiru. Daleko mi je zanimljivije a i lakše da crtam njih nego prirodu.

Kravu koja nehajno zalazi u susedno polje, pravi slikar bi možda i prikazao, ali ja se uvek spetljam oko zadnjih nogu toga četvoronošca. Što se mene tiče, ja sam nacrtao

dušu krave koju sam razgovetno video kako hoda preda mnom na suncu; bila je sva purpurna i srebrna, sa sedam rogova i tajnom koju poseduju sve životinje. Iako kredom nisam uspevaao da od predela izvučem ono najbolje, to ne znači da predeo nije izvukao ono najbolje od mene. Eto gde se krije greška koju ljudi čine prema starim pesnicima pre Vordsvorta, za koje se pretpostavlja da nisu mnogo marili za prirodu, pošto je nisu dovoljno opisivali.

A njima se više sviđalo da pišu o velikim ljudima nego da opisuju visoke bregove; ali su pri tome sedeli na tim bregovima. Ostavili su mnogo manje zapisa o prirodi, ali su je, možda, mnogo više upijali. Slikali su bele devičanske odore, zaslepljeni snegom u koji su zurili po ceo dan. Slikali su štitove svojih paladina sa mnogo purpurne i zlatne boje, prikazujući zalazak sunca na grbovima. Zelenu boju lišća darovali su zelenom plaštu Robina Huda. Azur nekadašnjeg neba pretakan je u plavu odeždu Device. Inspiracija je nadolazila kao zraci sunca i oblikovala konture Apolona.

Dok sam sedeo i drljao te glupe figure na smeđem papiru, shvatio sam, na svoje užasavanje, da sam zaboravio jednu kredu, i to najizvršniju i najbitniju. Pretražio sam sve džepove, ali nisam našao niti jednu kredu bele boje. Oni koji poznaju filozofiju (i religiju) čiji simboli se crtaju na smeđem papiru, znaju da je bela boja pozitivna i od suštinske važnosti. Moram ovde da istaknem i njen moralni značaj. Jedna od mudrih i velikih istina koju otkriva umetnost na smeđem papiru, jeste da je belo – boja. Belo nije tek odsustvo boje, ono je blistava i pozitivna stvar, živa kao crvena, razgovetna kao crna. Kad vam je, recimo, bojica žarko crvena, njome crtate ruže, kad vam je blistavo bela, njome crtate zvezde. Biće da je jedna od dve-tri prkosne istine najbolje religiozne moralnosti, iliti pravog hrišćanstva, upravo to, da je belo – prava pravcata boja. Vrlinu ne čini odsustvo poroka niti izbegavanje moralnih zamki; vrlina je jasna i posebna, kao što su to bol ili izraziti miris. Milosrđe ne znači ne biti svirep ili sprečavati osvetu ili kaznu, ono je nešto jednostavno i pozitivno, kao što je to sunce, kao nešto što jesmo ili nismo videli. Neporočnost ne znači uzdržavanje od izopačenosti, ona podrazumeva nešto plameno, kao što je to bila Jovanka Orleanka. Jednom rečju, Bog koristi mnoge boje, ali nikada ne slika tako sjajno, zamalo da kažem tako smelo, kao kada slika belom bojom. U izvesnom smislu naše doba je to shvatilo i izrazilo u našoj sumornoj odeći. Jer kad bi zaista bilo istina da je bela boja prazna i bezbojna, negativna i neutralna, tada bi se belo koristilo umesto crnog i sivog, na pogrebima. Tada bismo viđali gospodu u dugim kaputima od besprekornog srebrnasto belog materijala, sa šuširima belim kao krin. A to nije slučaj.

U međuvremenu nisam mogao da nađem belu kredu.

Sedeo sam na brežuljku i očajavao. Nije bilo bližeg grada od Čičestera u kojem bi se sa malo verovatnoće mogao naći prodavac slikarskih potreština. A ipak, bez bele boje, moje budalaste sličice ostale bi sirove i besmislene, kao i svet bez dobrih ljudi. Lupajući glavu, smeteno sam se vrteo unaokolo. Zatim sam se iznenada nečega setio i prsnuo u gromoglasan, nezaustavljiv smeh, tako da su me obližnje krave pomno osmotrile. Zamislite čoveka u Sahari kako žali što nema peska za svoj peščani sat. Zamislite naučnika nasred okeana kako žali što nije poneo slanu vodu za svoj opit. Sedeo sam na ogromnom skladištu bele krede. Cela okolina se sastojala od bele krede. Bela kreda prostirala se do kraja vidokrug. Sagnuo sam se i odvalio parče stene na kojoj sam sedeo; njome se nije tako

dobro crtalo kao kupovnom kredom, ali efekat je bio očigledan. Stajao sam u pravoj naveli sreće, shvatajući da Južna Engleska nije samo veliko poluostrvo sa svojom tradicijom i civilizacijom, ona je nešto još izvrsnije. Ona je parče bele krede.

DVANAESTORICA

Pre neki dan, dok sam razmišljao o moralnosti i gospodinu H. Pitu, naprosto su me zgrabili i ugorali u porotničku klupu, da presuđujem ljudima. Potezanje je trajalo nekoliko nedelja ali se meni sve činilo prilično iznenadnim i neobičnim. Stavili su me u tu klupu zato što sam živeo u Betersiju, a prezime mi je počinjalo sa Č.

Osvrnuvši se oko sebe, video sam da u sudnici vrvi od žitelja Betersija, i svakome je prezime počinjalo slovom Č.

Izgleda da porotnike uvek okupljaju tako što ih jednostavno pokupe azbučnim redom. Takoreći jednim potezom zvaničnika, Betersi je ostao bez svojih Č-ova, ostavljen da se snađe kako zna i ume sa ostatkom azbuke.

U jednoj ulici nedostaje Čemberpač, u drugoj – Čizelpop; čak trojica Čaksterfildsa su napustila svoja topla ognjišta; dečica plaču za odsutnim Čedžerbojem; žena sa ugla neutešno lije suze za svojim Čofintonom. A mi, neustrašiva družina Č-ova iz Betersija, smestili smo se veselo u klupe, i dajemo nečujnu zakletvu nekom čovi što liči na podetinje-log narednika.

Konačno shvatamo da smo tu da bismo časno i pošteno presudili u sporu između našeg suverenog gospodara Kralja i zatvorenika iza sudske pregrade, od kojih se nijedan do sada još nije pojavio.

Baš kad sam se pitao, nisu li Kralj i optuženi, možda, sklopili prijateljski sporazum u nekoj od obližnjih kafana, iznad ograde optuženičke klupe pojavila se glava zatvorenika; bio je optužen za krađu bicikla i veoma je ličio na jednog mog prijatelja. Usledilo je udubljivanje u pitanje krađe bicikla.

Nakon kratke i razumne rasprave, došli smo do zaključka da Kralj ni u kom pogledu nije umešan u nju. Zatim smo prešli na slučaj žene koja je zapustila svoju decu a koja je izgledala kao da je nju neko zapustio.

Dok su mi pred očima prolazila sva ova lica, a mozgom proletale sve ove misli, srce mi se ispunilo sažaljenjem i strahom; sve do sada niko nije uspeo da ih iskaže, mada su pretočeni bar u polovinu svih ikada napisanih stihova. Teško ih je adekvatno objasniti; možda će ipak biti jasnije ako kažem da je tragedija – najviši izraz beskrajne vrednosti ljudskog života.

Nikada nisam bio tako blizu patnje, a tako daleko od pesimizma. Uopšte uzev, ne bi ni trebalo da govorim o ovim mračnim emocijama, ali ih pominjem zbog jednog specifičnog i naročitog razloga koji ću odmah da otkrijem. Navodim ova osećanja zato, što su ona poslužila da se na njima utemelji realizacija jedne značajne političke i socijalne istine.

Sa neobičnom i neopisivom jasnoćom shvatio sam šta je porota u suštini, i zašto nikada ne smemo dozvoliti da ona nestane.

Naše doba, naime, sve više insistira na profesionalizmu. Hoćemo profesionalne vojnike, pošto se oni bolje bore, tražimo pevače sa školovanim glasom, jer oni bolje pevaju, volimo utrenirane plesače jer oni bolje plešu, cenimo iskusne zabavljače, jer nas bolje zasmeyavaju itd.

Mnogi smatraju da je ovaj princip primenjiv i u pravu i u politici; članovi Fabijanovog društva, na primer, istrajavaju na ideji da svu političku delatnost prebace na eksperte. A mnogi legalisti izjavljuju da neprofesionalnu porotu treba zameniti profesionalnim sudijom.

Da je naš svet zaista razuman, ne bih u tome video ništa loše. Međutim, svako ko poznaje život, pre ili kasnije spoznaje i to, da su onih četiri ili pet najvažnijih i najkorisnijih istina veoma paradoksalne. Drugim rečima, one su praktično neosporne, ali zvuče čudno.

Takva je, na primer, neoboriva istina po kojoj se najviše raduje onaj koji ne ganja zadovoljstva. Takav je i paradoks hrabrosti: da bismo izbegli smrt, ne treba misliti na nju. A jedan od onih četiri paradoksa koje treba saopštavati sasvim maloj deci glasi: što više gledamo, manje vidimo; što više učimo, manje znamo. (Luka 9:24)

Argument fabijanaca o ekspertima, da čovek koji je profesionalno obučen treba da bude čovek od poverenja, bio bi smislen ukoliko bi bilo tačno da čovek koji se nekom stvari svakodnevno bavi, sve više poznaje njenu pravu prirodu. Ali, on to ne čini. On njenu suštinu poznaje sve manje i manje. Baš kao što i onaj koji svakodnevno upražnjava smirenje i smernost, sve lošije vidi lepotu i značaj neba ili zemlje.

Užasan je to posao odabirati lice nad kojim će se izvršiti ljudska osveta. Ali to je nešto na šta se čovek može navići, kao što može da uradi i druge nepojmljive stvari, pa čak i da se navikne na sunce. Najgore od svega što se tiče sudskih zvaničnika, sudija, advokata, detektiva i policajaca, nije to što oni mogu biti pokvareni (neki su i dobri), niti to što su glupi (ima ih i zaista pametnih), već to što su stekli naviku.

Na optuženičkoj klupi oni ne vide optuženika; ono što oni vide jeste – uobičajena figura na uobičajenom mestu. Oni ne vide sav užas izricanja presude, oni vide samo svoju radionicu. Zato je, vođena zdravim instinktom, hrišćanska civilizacija veoma mudro odlučila da u proces suđenja svaki put ulije svežu krv i sveže misli ljudi sa ulice.

U sudnicu treba da dolaze ljudi koji će biti sposobni da vide sudiju i šaroliku publiku, gruba lica kriminalaca i polismena, iskopnela lica dokonjaka, nestvarna lica razmahanog sudskog veća; i sve to – jasno i razgovetno, kao kad gledaju novi film ili baletsku premijeru.

Naša civilizacija je shvatila, i to vrlo umesno, da je odluka o krivici ili nevinosti čoveka isuviše važna da bi se poverila profesionalcima. U taj strašni čin treba uneti svetlosti, pitati ljude koji o pravu ne znaju više nego što ja znam, ali koji prema svemu tome gaje osećanja kakva sam i ja imao u porotničkoj klupi. Kada treba napraviti katalog biblioteke ili istraživati sunčani sistem, onda se obraćamo specijalistima.

A kada treba učiniti zaista ozbiljan izbor, onda sazivamo prvih dvanaest ljudi koji nam se nađu pod rukom. Ako se dobro sećam, i osnivač hrišćanstva postupio je baš tako.

GORDOST KAO GREH LUCIFERA

Kada bih morao da održim samo jednu propoved, bila bi to propoved protiv gordosti. Što duže živim i posmatram život oko sebe, a pogotovo ponašanje ljudi u posebnim okolnostima, sve više sam ubeđen u osnovanost starog verskog učenja da je vaskoliko zlo otpočelo posezanjem za izvesnim prvenstvom, kada se i samo nebo raspuklo poput ogle-dala, od jednog jedinog visokomernog podsmeha. (Isaija, 14:12-14)

Najčudnije u pogledu ovog učenja jeste to, da se ono najčešće odbacuje u teoriji dok je u praksi najšire prihvaćeno. Savremenim ljudima se čini da je pojam gordosti beskrajno udaljen od njih, i ako imamo u vidu njegovu bogoslovsku formulaciju, to zacemento i jeste tako. Međutim, suštinski gledano, gordost im je beskrajno bliska, i možda baš zbog toga ne mogu da je primete. Gordost je u potpunosti prožela njihov um, moral i instinkte, postavši neotuđivi deo njihove ličnosti; oni se ponašaju u skladu sa njom i pre nego što je se sete. Nema na svetu ideje koja bi im teorijski bila toliko tuđa, a suštinski toliko srodna.

Da bismo se u to uverili, podvrgnimo ovu tezu jednom ne suviše teškom eksperimentu. Pretpostavimo da čitalac, ili (bolje) pisac, ode u kafanu ili neko drugo mesto okupljanja raznog sveta; u obzir dolazi i podzemna železnica, mada u vozu nije uvek moguće voditi duge filozofske razgovore. U svakom slučaju, neka to bude mesto gde se okuplja šarena gomila prostih, uglavnom siromašnih ljudi, jer većina i jeste takva, dok se oni relativno imućni, koje naši snobovi nazivaju prosečnima, ređe sreću. Pretpostavimo, dakle, da eksperimentator učtivo prilazi grupi običnog naroda i ležerno započinje razgovor rečima:

„Teolozi smatraju da je kosmička harmonija bila narušena a radost i potpunost postojanja zamučena onda kada je jedan od viših anđela prestao da se klanja Gospodu i kada je poželeo da i sam postane predmet sveopšteg obožavanja.“ (Isaija, 14; Jezekilj, 28)

Eksperimentator bi posle toga kružio naokolo pogledom i očekivao da neko potvrdi izrečeno, a uz to bi poručio i neku zakusku koja ritualno odgovara mestu i vremenu, ili bi pak celom društvu ponudio cigarete ili cigare, kako bi ih podstakao na misaoni napor. U svakom slučaju, takvo društvo teško da će prihvatiti dogmu u navedenom obliku. Mišljenje ovih ljudi verovatno će biti nepovezano i ravnodušno, bilo da ga iznose uz kolokvijalno vajkanje „Bože me pomiluj“ ili tek malo vedrije „Sačuvaj me Bože“ ili prosto „Nosi se“, izraz koji ne stoji ni u kakvoj vezi sa nekom doktrinom ili verskim učenjem iz našeg obaveznog obrazovanja.

Ukratko, onaj ko pokuša da iznese navedenu teoriju prosečnoj gomili, uskoro će utvrditi da joj se obraća nepoznatim jezikom. Čak i ako je iznese u pojednostavljenom obliku i izričito kaže da je gordost najgori od sedam smrtnih grehova (gordost, gramzivost, pohota, gnev, proždrljivost, zavist, lenjost), proizvešće samo nejasan i prilično nepopularan utisak da im čita bukvicu. A, u stvari, rekao im je ono što i sami osećaju ili bar žele da osećaju drugi.

Neka se naš eksperimentator ne zaustavi na tome. Pretpostavimo da će on ili recimo, ja, saslušati a možda i zapisati u beležnicu ono o čemu razgovaraju ti obični ljudi. Ako se radi o naučnom istraživaču sa beležnicom, vrlo je verovatno da nikada ranije nije ni sreo

te obične ljude. Bude li pažljivo slušao, primetiće jedan određeni ton koji se koristi i prema prijateljima, i prema neprijateljima, i prema površnim poznanicima; ton koji je u celini prostosrdačan i obziran, mada nije lišen ni izvesnih simpatija i antipatija. Čuće bezbroj, ponekad zbunjujućih, aluzija na dobro poznate slabosti izvesnog Džordža, kome će se, bez imalo oklevanja, odati i zaslužno priznanje; stari Džordž je, naime, veliki gospodin kada je pijan i ume slavno da se nosi sa policajcima. Neka druga notorna budala, koja se uvek kladi na pogrešnog konja, biće dočekaana sasvim neškodljivom porugom; uvek će biti pravog hrišćanskog patosa prema onima koji su dospeli „u škripac“ zbog svojih loših navika, posebno među najsiromašnijima. I pošto su svi ti čudaci prizvani, kao duhovi, mogućnošću dokonog tračarenja, eksperimentator će postepeno steći utisak da postoji samo jedan tip ljudi, po svoj prilici samo jedan tip, a možda čak samo jedan čovek, koji zaista ne uživa ničiju naklonost.

Kada se pomene njegovo ime, svi glasovi poprimaju reske tonove; u vazduhu lebdi jače i slabije negodovanje i neka čudna hladnoća. Sve će izgledati još čudnije jer, na osnovu aktuelnih društvenih i antidruštvenih teorija, nipošto neće biti lako zaključiti zašto je taj čovek omražen i zašto ga drugi smatraju čudovištem. Tek nakon izvesnih nagoveštaja, biće moguće zaključiti da odiozni gospodin pogrešno veruje da mu pripada čitava ulica, a ponekad, bogme, i čitav svet. A zatim će neki od prisutnih kritičara lokalnih društvenih zbivanja reći: „Uobrazio je da je Gospod Bog“.

Sad eksperimentator može komotno da zatvori svoju beležnicu i da se povuče sa scene; naravno, tek pošto plati piće popijeno u naučne svrhe. Postigao je ono što je želeo. Dospeo je do opravdanja svoje inteligibilne teze. Pripiti kafanski dokonjak precizno je ponovio, reč po reč, teološku definiciju Satane. (Isaija, 14:14)

Gordost je toliko jak otrov da truje ne samo vrline nego i poroke. Upravo to oseća sirotinja u kafani dok pravda pijanicu, cinkaroša, pa čak i lopova, i kudi onoga koji, reklo bi se, tako nalikuje svemogućem Gospodu. Svi mi, u stvari, znamo da temeljni porok – gordost – razorno senči i ističe sve druge vrline i mane. Čovek može biti lakomislen, raskalašan, razvratan; može uništavati svoju dušu svakakvim niskim strastima, a da u muškom krugu važi za dobrog, pa i vernog prijatelja.

Ali ako takav čovek počne da smatra svoju slabost snagom, sve se menja. Tada imate pred sobom vulgarnog ženskarosa i zavodnika, najodvratnijeg od svih smrtnika, koga muškarcima sa zdravim instinktima mrze i preziru.

Čovek može biti po svojoj prirodi lenj i prilično neodgovoran, može zbog nehaja da zapusti svoje dužnosti, ali će i takav nailaziti na razumevanje svojih prijatelja sve dok je u pitanju nenamerna nebrižljivost. Sasvim je drukčije ako se radi o promišljenom nehaju. Ružno je ako se neko, iz principa i proračunatosti, vlada kao boem, dok samosvesno pljačka društvo u ime svoje genijalnosti (ili zato što veruje da je genijalan), parazitski opterećujući i kinjeći bolje od sebe, pod izgovorom da je pesnička duša.

Neće biti metafora ako kažemo da je to đavolja rabota. Stara, izvorna religiozna formula nepogrešivo nas dovodi do nečastivog. Mogli bismo navesti sijaset primera koji ilustruju tu duhovnu istinu. Lako je pokazati da je čak i tvrdica, koji se skoro stidi svoje mane, humaniji i duševniji od milionera koji se hvališe i razmeće svojom pohlepom, nazivajući je razboritošću, jednostavnošću i napornim životom. Čak je i kukavičluk, kao

puki slom živaca, bolji od kukavičluka kao ideala i teorije intelekta; svaka iole normalna osoba imaće više saosećajnosti prema ljudima koji se, baš kao i goveda, predaju panici, negoli prema čistuncu koji zagovara nešto što sam naziva pribranošću. Ljudi mrze čistunstvo jer je ono najsuvoparniji vid gordosti.

Ipak, kako sam već rekao, u svemu tome krije se paradoks. Učenje o gordosti, a pogotovo gordosti duha, kao o manifestaciji zla, danas se smatra mističkim umovanjem, koje nema mnogo veze sa savremenom i praktičnom etikom. A zapravo se radi o učenju koje za tu etiku ima ogroman značaj. Koliko ja znam, osnovni princip etičnosti je – svakoga učiniti srećnim. A gordost je upravo ono što smeta tuđoj sreći. Praktični prigovor protiv gordosti – da ona unesrećuje i razdvaja ljude – kudikamo je očigledniji od onog mističnog.

I mada se sa praktičnom osudom gordosti, kao izvora društvene nelagode i razdora, srećemo na svakom koraku, skoro ništa ne možemo čuti ni pročitati o tome. I zaista, bezmalo sve knjige i teorije kao da naročito ohrabruju duhovnu gordost.

Stotine pisaca i mudraca neumorno pišu o važnosti samopotvrđivanja; o tome kako svako dete treba da razvija svoju individualnost (pa ma kakva da je); o tome kako svaki poslovani čovek mora težiti uspehu, a svaki uspešan – razvoju svoje magnetične i neodoljive ličnosti; o tome kako svaki čovek može postati supermen (jednostavnom prijavom na Naš Dopisni Kurs) i kako super-supermen (sada već kao junak sofisticirane umetničke književnosti) da gleda s visine na masu običnih supermena koji su se razmnožili širom naše planete.

Rečju, danas se egoizam teorijski prilično podstiče. Ali zbog toga ne treba da se ubuđujemo. Savremena praksa, u suštini ista kao ona najdrevnija, još uvek ga revnosno obeshrabruje. Čovek snažnog, magnetski privlačnog karaktera, ipak je čovek koga svi ostali žele na pristojan način da udalje iz kluba. Čovek koji je u akutnoj fazi samorealizacije nije ništa više poželjan u klubu negoli u kafani. Supermen može biti „pročitani“ čak i u najprosvećenijem naučnom serklu, i smatran običnom budalom. Stvarnost je ta koja demantuje filozofiju gordosti; to se vidi testiranjem moralnih instikata i tamo gde se okupe tek dvojica ili trojica ljudi, u svoje, a ne u Božje ime; ljudi sami traže leka za ovu modernu herezu.

Postoji i druga vrsta praktičnog iskustva, koju svi poznajemo, još oporija i živopisnija od nepopularnih napasnika i agresivnih budala. Svi znamo da postoji nešto što se naziva egoizmom i što je mnogo dublje od egotizma. Od svih duhovnih bolesti ova je najmanje opipljiva i najisključivija. Dovodi se u vezu sa histerijom; ponekad se čini da je povezana sa diabolikom sumanitošću. Žrtva ove obuzetosti čini hiljadu raznih stvari, rukovodeći se satirućom taštinom kao stalnim motivom; i prema tome duri se i smeši, kleveće ili hvali, kuje zavere i intrige ili još uvek ne čini ništa, i sve to sa budnom opreznostu prema društvenom učinku svoje sopstvene persone.

Zapanjen sam da u savremenom svetu, koji neprestano brblja o psihologiji i sociologiji, o užasima dečije delinkvencije, o alkoholizmu i lečenju psihopata, o stotinu stvari koje su svuda naokolo ali nikada na svom mestu – neverovatno je da ta savremenost ima zaista tako malo da kaže o uzroku i tretiranju ove moralne boljke, koja truže skoro svaku porodicu i svaki krug prijatelja. Teško da postoji psiholog praktičar koji bi mogao išta da doda oveštaloj crkvenoj maksimi: **gordost dolazi iz pakla**. Jer postoji nešto užasno u vezi

sa ovom besomučnošću u njenom najgorem vidu, što čini umesnim pominjanje upravo tih strašnih reči. A zatim, rekao bih, učeni ljudi lako odlutaju u diskusije o piću ili duvanu, o poročnosti vinskih čaša ili o štetnosti kafane...

Najporočniji učinak na svetu ne simbolizuje vinska čaša, već lupa; i on se ne ostvaruje u kafanama, nego u najtajnijoj od svih kuća, kući ogledala.

Verovatno ću biti pogrešno shvaćen; svoju propoved bih, naime, započeo pozivom svojim slušaocima da se okanu samoobožavanja. Posavetovao bih im da uživaju u plesu i pozorištu, u vožnji autom, u šampanjcu i ostrigama; da vole džez, i koktele, i noćne klubove, ako već ne umeju da uživaju ni u čemu boljem; neka uživaju u bigamiji, i provalnim krađama, i u svim mogućim zločinima prema sopstvenom izboru; samo neka nikada ne odaberu tašto samoljublje. Ljudska bića su srećna sve dok su prijemčiva za nešto izvan sebe, dok im je očuvana sposobnost da reaguju na spoljne podsticaje. Sve dok raspoložu tom moći, imaju, kao što su veliki umovi oduvek tvrdili, ono što su imali i u detinjstvu, a što još uvek može da sačuva i osnaži odraslog čoveka.

Trenutak kada se čovek oseti nadmoćno u odnosu na bilo koju obdarenost, ili na bilo koji smeli poduhvat u kojem bi mogao učestvovati, uporediv je sa nekom vrstom samouništavajuće zasićenosti i razočaranja, sa nezasitim i očajničkim Tantalovim mukama.

Naravno, lako se mogu javiti teškoće u samoj upotrebi reči „gordost“, koja ponekad ima sasvim suprotno značenje. Na primer, kada kažemo za nekog da se „gordi nečim“, kao kada se čovek gordi svojim bližnjima ili kao što se neki narod gordi svojim herojima, podrazumevamo nešto što je u potpunoj suprotnosti sa gordošću kao ohološću. Jer to podrazumeva da čovek smatra da mu je potrebno nešto izvan njega da bi stekao slavu, a takva slava je zaista dragocen dar, na koji se s pravom može biti ponosan.

Na isti način reč može da zavede kada kažem da mi se u mnoštvu pojava u sadašnjosti i bliskoj budućnosti, najgorom i najopasnijom čini – drskost. Jer postoji i vrsta drskosti koju smatramo zabavnom ili okrepljujućom, kao što je, recimo, drskost mangupa. I ponovo su okolnosti te koje spasavaju stvar od mogućeg zla. Osobina koju obično nazivamo „obraz“ nije potvrda superiornosti, već pre vrlo pokušaj da se uravnoteži inferiornost. Kada pridete nekom bogatom i moćnom plemiću i obesno mu oborite šešir na oči (jer vam je čef), time sugerirate da niste iznad svih ljudskih ludorija, već da ih možete činiti, kao i da plemić treba u tom pogledu da ima šire i bogatije iskustvo.

Ili, kada dodirnete prsluk kraljevskog vojvode, na vaš nestašni način, pokazujete da sebe ne shvatate suviše ozbiljno, ali takođe ni vojvodu onako kako je to uobičajeno. Ova vrsta drskosti može se kritikovati, pošto je skopčana sa izvesnim opasnostima. Postoji, međutim, i jedan soj smeje intelektualne drskosti koji se drži kao nepodložan uzvraćanju ili proceni, a ima onih među novim generacijama i društvenim pokretima koji ispoljavaju upravo tu fundamentalnu slabost. Jer to jeste slabost, pošto se za nesumnjivo usvaja verovanje u koje čak i oni tašti i budalasti veruju samo ponekad, premda bi svi ljudi želeli da veruju i često su toliko slabi da i poveruju – da oni sami predstavljaju vrhunski standard bivstva.

Ohola ličnost sve meri prema sebi, a ne prema istini. Niste oholi ako želite da činite dobro, ili da izgledate dobro, prema opšteprihvaćenim merilima. Ohol čovek smatra za loše sve ono što ne odgovara njegovom ukusu.

U opštem zamagljivanju jasnih i opšteprihvaćenih standarda, danas kod mladih ljudi (a čak i kod mladih žena) postoji prava pošast pribegavanja ličnoj proceni; i sve kao posledica nedostatka verodostojnog i nepristrasnog procenjivanja. Pošto nema standarda koji bi bio dovoljno pouzdan da se čovek uklopi u njega, svi standardi se modeluju tako da nama odgovaraju.

Međutim, ljudsko biće po sebi je sušta malenkost, nešto poput čiste slučajnosti. Otu- da potiče nova teskoba koja je primetna upravo kod onih koji se hvališu širinom svojih izbora. Skeptik se oseća suviše velikim da bi život merio krupnim stvarima, pa završava time što ga meri najsitnijima. Tu takođe dolazi do neke vrste podsvesne tiranije, koja sputava um ne samo u odnosu prema tradicijama iz prošlosti, nego i prema izazovima budućnosti. *Nil admirari* („ništa ne obožavati“) postaje moto svih nihilista, koji se u pravom smislu i završava u ničemu.

Kada bih, dakle, morao da održim samo jednu propoved, sigurno je ne bih mogao časno završiti a da ne nagovestim svoje viđenje mogućeg spasenja od uočenog zla. Kao i u hiljadu drugih stvari, i u ovom pogledu je, uveren sam, Crkva u pravu. Ubeden sam da bi, bez njenog svedočenja, ljudi sasvim zaboravili na Tajnu, koja nas pleni istovremeno i umnošću i tananošću. Znam samo da ja lično nikada nisam čuo za **pozitivnu skromnost** sve dok nisam dospao pod okrilje Crkve; čak i ono što najviše volim, a to je sloboda i carstvo engleske poezije, u ovoj stvari izgubilo je kompas i našlo se u magli samoobmane.

Ne postoji bolji primer za definiciju gordosti od definicije rodoljublja. Ono je najplemenitije od svih prirodnih osećanja sve dotle dok se da ovako iskazati: „*Samo da budem dostojan Engleske!*“ A kada se rodoljub zadovoljava da kaže: „*Ja sam Englez*“ to je početak gnusnog farisejstva. Ne mogu smatrati slučajnošću što patriota neobično poštuje zastavu svoje zemlje upravo u državama sa katoličkom tradicijom kao što su Francuska, Poljska i Irska, dok se u mnogim drugim zemljama patriota ushićuje svojom rasom, plemenom, krvlju, tipom i samim sobom kao njihovim predstavnikom, pa bilo to u Berlinu ili Belfastu.

Ukratko, kada bih morao da održim samo jednu propoved, bila bi to ona kojom bih duboko uznemirio cenjeni skup, skrećući mu pažnju na trajne izazove Crkve. Kad bih morao da održim samo jednu propoved, siguran sam da ne bih bio zamoljen da održim još jednu.

Lucifer ili koren zla, London, 1929.

(Priredio i sa engleskog preveo **Milan Ramadanski**)